

שטרא זייפא

מקורות

ב"ב לב ע"א "ההוא דאמר לחבריה" – ע"ב "דקיימי זוזי לוקמי"; רשב"ם ותוס'; רא"ש סי' יב-יג; ר' יונה, רמב"ן, רשב"א; י"ד-רמ"ה אות מז; רמב"ם הל' טו"נ פט"ו הל' ט, מלווה ולווה פי"ד הל' ו; ש"ך סי' פג סק"ז; קצות סי' פב סקי"ג, סי' קמו סקי"ג; שב-שמעתתא ד פכ"ד; שו"ת רעק"א ח"א סי' לז; קובץ-שיעורים בבא-בתרא אות קלו, קובץ-שיעורים ח"ב סי' ג ס"ק יא, יב, טו.

שאלות

- א. האם מדובר בשטר מזויף לגמרי או שטר אמנה? מדוע העמידו הרי"ף ור"ח את הסוגיא דווקא בשטר אמנה (עי' גם ר' יונה)? מה דעת הרמב"ם בשאלה זו? הל' טו"נ פט"ו ה"ט.
- ב. במה נחלקו רבה ורב יוסף לפי רשב"ם? קובץ-שיעורים ח"ב סי' ג ס"ק יא, יב, טו – האם הסברו מתאים ללשונו של רשב"ם? איך הבין הרא"ש (סי' יב) את פירוש רשב"ם?
- ג. במה נחלקו רבה ורב יוסף לפי ריב"ם? האם נחלקו בדין מיגו להוציא? כיצד יישב רבה את הראיה מריש ב"מ? תוס' כאן וב"מ ב ע"א ד"ה "זזה", רמב"ן כאן. איך יסביר ריב"ם את לשון הגמל כאן? רא"ש סי' יג, ר' יונה כאן. לדבריהם – מדוע מיגו דא"ב שתיק מועיל גם לדעת ריב"ם?
- ד. כיצד הסבירו ר"י ורא"ש את מחלוקתם של רבה ורב יוסף? עי' גם י"ד-רמ"ה אות מז.
- ה. כיצד מסביר הרמב"ן מחלוקת זו? ראה גם רשב"א.
- ו. מה פסק רב אידי בר אבין לפי הסברו של רשב"ם? תוד"ה "והלכתא". האם בספקא דדינא הולכים אחר החזקה? האם יהיה הבדל בין ספקא דדינא לספקא דרבוותא? שו"ת רעק"א ח"א סי' לז, או"ש הל' טו"נ פט"ו ה"ט, קוב"ש אות קלו.
- ז. כיצד פסק ראב"א לדעתו של ר"י? למה לדעתו המיגו הוא לאוקמי ממונא ביד הנתבע – הרי זה גם לאפוקי ממרא-קמא? שב-שמעתתא ד פכ"ד, קצות סי' פב סקי"ג.
- ח. כיצד יסביר הרמב"ן את דברי ראב"א? ש"ך סי' פג סק"ז, קצות סי' קמו סקי"ג. כיצד יסביר אותם הרמב"ם? הל' טו"נ פט"ו ה"ט, הל' מלווה ולווה פי"ד הל' ו.
- ט. האם כשיש שטר אומרים מיגו להוציא? מה הסברא בזה? ש"ך וש"ש הנ"ל.
- י. מה היה ספקו של ראב"א במקרה ששלח לאביו לפי כל אחד מהראשונים הנ"ל?

מהלך השיעור

מהו שטרא זייפא – מזויף ממש או אמנה? רשב"ם – לרבה המיגו נותן לו כוח בממון ולרב יוסף נאמנות בטענה. ריב"ם – לרבה המיגו להחזיק ולרב יוסף המיגו להוציא. ר"י – לרב יוסף מיגו שהיה צריך לשקר מתחילה לא יוכל לתת לו נאמנות ולרבה מיגו הוא כוח זכיה, או שיש לו נאמנות כשלא שיקר בפועל. רמב"ן – לרבה כיוון שעדים מזומנים לקיימו יש מיגו, ולרב יוסף כיוון שעוד לא קיימו את השטר אין להסתמך עליו. פסק ההלכה של רב אידי בר אבין – מחמת הספק או הכרעה כאחד הצדדים? לרשב"ם צריך לחלק בין ספקא דתו"ת שמעמידים בחזקת מר"ק לספקא דדינא שמשאירים את המצב. חלוקה בין ספקא דדינא לספקא דרבנותא. הגדרת מוחזק בקרקע. מהותה של חזקת מר"ק. פסק ההלכה מספקא או בוודאי. מה היה ספקו של ראב"א בהוא ערבא. סברות החולקים אם לומר מיגו להוציא או לאו – מיגו הוא נאמנות או כח בממון.

שיעור

א. שטרא זייפא

רה"ג ר"ח ורי"ף פירשו את דברי רבה שפסק לטובת בעל השטר המזויף, שמדובר בשטר אמנה. מלשון הרי"ף נראה, שכיוון שהיה יכול לקיימו בנקל בבי"ד – מתחשבים בשטר ומעמידים את הקרקע בידו. לעומתו, מדברי ר"ח (המובאים ברשב"ם ד"ה "שלח ליה") נראה שלדעתו הסיבה היא מהותית, שהרי השווה את שטר האמנה לשטר שנמחל שעבודו שיתרונו הוא במה שיש בו אמת עובדתית, וכל פסולו אינו אלא בגדרי שטרות. בדומה לזה כתב ר' יונה (ד"ה "אמר רבה מה לי לשקר"): "דדוקא היכא דכתביה בעל הקרקע להאי שטרא להאי... דהוא ניהו דאחזקיה בהוא ארעא אבל ע"י ציור [=זיוף] לא חשיב ליה מוחזק". בסוף דבריו (שם) כתב שגם לרי"ף הסיבה היא עקרונית ואם היה שטר מזויף ממש לא היה רבה אומר מיגו, כיוון שכל עוד המר"ק טוען שהוא מזויף הרי שאין בידו כלום עד שיקיימו. אבל לשון הרי"ף משמע שלא כפירושו, וכנ"ל.

רשב"ם ורא"ש (ורשב"א) סוברים שמדובר בשטר מזויף ממש, אך נחלקו האם צריך לקיימו בעדיו. לרשב"ם הפסק של רבה לא מותנה בקיום השטר, וייתכן שדי בכך שהעדים רק מוכנים ומזומנים לקיים את השטר כיוון שזייף היטב. אמנם מדברי הרא"ש נראה שהדין הוא שצריך לקיימו כדי ליצור מיגו – "דבלא קיום לא מזכי ליה רבה".

ב. שיטות הראשונים בהסבר מחלוקת רבה ורב יוסף

שיטת רשב"ם

לרב יוסף, בכל מיגו שתי הטענות יכולות להיות אמת והטוען אינו אומר שאחת מהן שקרית – אבל כאן הטוען עצמו מודה שטענת היסוד של המיגו היא שקר והודאת בע"ד כמאה עדים דמי. לכן, למרות שהיה יכול לזכות בשטר המזויף שבידו הרי"ז כמיגו במקו"ע. לכאורה לפי"ז היינו יכולים לומר שלדעת רבה אומרים מיגו במקו"ע וכמ"ש לעיל (לא ע"א), אבל רשב"ם עצמו לא פירש כך, וגם לא פרשנים אחרים. נראה שבאמת א"א לתלות את הסוגיות זו בזו, שהרי לעיל (שיעור "מיגו במקום עדים") פירשו הראשונים שמיגו במקו"ע מועיל היינו שמסבירים את דבריו כך שלא יתנגשו עם דברי העדים – וכאן לא ניתן להסביר דבריו שלא יסתרו את עצמם.*

הרא"ש (סימן י"ב) הקשה על רשב"ם, למה לומר שדבריו "שטר זיפא" סותרים את טענתו שקנה ממנו – והלא אינו חוזר בו מהטענה אלא מהראיה של השטר? י"ל שאמנם היה ראוי לחלק בין הטענה לראיה, אלא שכהגדרת הרשב"ם "כל כחו וחזקתו בקרקע זו ע"י האי שטר הוא", כלומר כוח המיגו שהוא הנאמנות שלו, בנוי על השטר – וכיוון שהוא עצמו מודה שאינו נאמן בטענה זו הרי שאין לו כוח אמיתי בממון. לפי"ז מובן גם למה לרשב"ם אין כאן מיגו דא"ב שתיק – שהרי יסוד טענתו נפל.

הקוב"ש הסביר (ח"ב סי' ג ס"ק יב ו-טו) שלדעת רבה המיגו הוא 'אנן-סהדי' שדובר אמת ולכן מועיל גם כאן, אבל רב יוסף סובר שהוא 'כח נאמנות' וכיוון שמבוסס על שטר שאינו אמיתי איבד את כוחו. דבריו מתאימים לפשט הלשון, שהרי רבה נקט לשון 'מה לי לשקר' המורה על נאמנות ואילו רב יוסף תפס לשון 'חספא בעלמא' המורה על העדר הכוח בשטר. אבל מצד הסברא דבריו קשים, שהרי עתה הודה שהוא משקר, ואיך ניתן לו נאמנות במיגו? גם את דברי רב יוסף קשה להסביר לשיטת הקוב"ש, דאדרבא – מצד הכוח שיש לו הרי השטר הזה היה יכול לזכות עבורו בממון!

לכן נראה להסביר את דעת רשב"ם, שהמחלוקת היא האם קיימת בעיית מיגו במקום עדים במקרה שהוא עצמו הודה, או לאו. לרבה הודאתו לא נחשבת כעדים העומדים נגד המיגו, שהרי היא גופא כלולה בחשבון המיגו שהיה יכול לשתוק ולזכות בשטר. העיקר לדעתו היא הטענה על הממון והשטר הוא רק כלי לסייע, לכן גם כשהודה שאין לו סיוע מהשטר לא

א. אמנם בסוגיא שם העלינו אפשרות לפי רשב"ם להסביר את המיגו כפשוטו.

בטל עיקר טענתו.² אבל לדעת רב יוסף השטר הוא חלק מהטענה המתבססת עליו, לכן כשהודה שהשטר מזויף אין למיגו מקום שהרי הודאתו סותרת את בסיס המיגו, כדין "מיגו במקום עדים". עוד אפשר לפרש את שיטת רשב"ם, שלדעת רבה המיגו הוא כוח זכייה שיש לו בממון והרי יכול לזכות בשטר זה, וזו כוונתו בדבריו "מה לי לשקר", כלומר – לו רצה היה יכול בין כך לזכות, ואין לדון על מיגו במקו"ע. אבל לדעת רב יוסף המיגו הוא נאמנות, ואיך ניתן לו נאמנות כשמודה בעצמו שהוא שקרן – הרי כביכול עדים עומדים נגדו?

שיטת ריב"ם

לפי דברי ריב"ם בתוס' (ד"ה "אמאי קסמכת") היה נראה שרבה ורב יוסף חלקו בשאלה האם אומרים מיגו להוציא. אבל ר"י (שם) העיר שזהו דוחק גדול בלשון הגמרא. לכן הסביר הרא"ש את דברי ריב"ם, שלכו"ע מיגו להוציא לא אמרינן, אלא שרבה סובר שכבר זכה בשטר זה ולכן גם כשמחליף את טענתו אין זה אלא מיגו להחזיק. לעומתו, רב יוסף סובר שמוחזקות הבנויה על שטר שאינו אלא "חספא בעלמא" אינה נחשבת, ולכן זה מיגו להוציא. הסבר זה עולה יפה לשיטת ר"ח שה'שטרא זייפא' הוא שטר אמנה, וכמ"ש ר' יונה, שכיוון שהמרא-קמא נתן לו שטר זה שנעשה מדעת המתחייב הרי החזיקו בממון. לדעת הרא"ש עצמו שכתב שהשטר מזויף, המוחזקות לא נובעת מעצם נתינת השטר אלא מחמת שהוא כבר מקיים וכאילו מחזיק השטר זכה בממון. תוס' בב"מ (ב ע"א ד"ה "וזה נוטל") דייקו מהמשנה שלא אומרים מיגו להוציא וכתבו שגם רבה כאן לא חולק, אלא שלדעתו זהו מיגו דא"ב שתיק ולכן מועיל להוציא.³ בכוונתם י"ל, שכיוון שהיה זוכה אף אם היה שותק הרי הוא מוחזק בממון. כך מפורש בדברי ר' יונה כאן⁴: "שאני האי מיגו דכיוון שכבר קדם וטען מינך זבינתה והא שטרא וכבר זכה בטענתו, הרי הוחזק בקרקע – וכי הדר אודי... לאו מיגו לאפוקי ממונא הוא אלא לאוקמי".

- ב. כלומר, הרשב"ם מקבל את סברת הרא"ש שהשיגו, כהסבר לדברי רבה.
- ג. אמנם תוס' (לב ע"ב סד"ה "והלכתא כוותיה") העירו שמיגו להוציא מועיל יחד עם שטר, והוכיחו מההיא דסטראי. אבל הקצות (פ"ב סק"י) דחה דהתם כיוון דסטראי נינהו הרי החוב שכבר גבה הוא שניתן לו ע"י המיגו והוי מיגו להחזיק, ואת הכסף הנותר יגבה בשטר.
- ד. שהוא מקור דברי הרא"ש בהסבר ריב"ם ומסקנת הגמרא.

שיטת ר"י

ר"י הסביר בדעת רב יוסף שמיגו שהיה צריך לשקר מתחילה כדי לבסס אותו אינו מיגו. מלשון התוס' כאן ומדברי הי"ד-רמ"ה נראה שסברת רב יוסף היא שמיגו הוא נאמנות, וכיוון שכבר שיקר אי אפשר לתת לו נאמנות. לפי"ז נראה שדעת רבה היא שמיגו הוא כוח זכייה בממון, וכיוון שהיה יכול לזכות המיגו מועיל. גם לדעת ר"י צריך להידחק ולומר כמש"ל בדעת רשב"ם, שלשון 'מה לי לשקר' היינו שאם היה רוצה לשקר לא היה צריך לשנות דבריו והיה זוכה בפועל. בתוס' ב"מ (ב ע"א ד"ה 'וזה נוטל רביע') הוסיפו הסבר בדברי רבה לפי ר"י, שכיוון שהיה יכול לשתוק ולזכות בממון הוי מיגו, ומעין מה שהסברנו.

עוד היה אפ"ל – שלא כמשמעות דבריהם בב"מ – שלדעת רבה כיוון שלא השתמש בפועל בשקר הרי הוא קצת בעל-תשובה ונאמין לו. לפי"ז מיושבת יותר לשון 'מה לי לשקר'. אבל אין לומר שנחלקו אם מוחזקות הבנויה על שקר נחשבת, ומעין דברי ר' יונה הנ"ל, כיוון שלשונו של ר"י מורה שהחיסרון הוא במיגו ולא במוחזקות. לצד אחר, אפשר לומר שנחלקו במיגו לפי סברת 'כח הטענה': לרבה יש לו כוח בממון זה לפי טענתו הראשונה שהיה יכול להישאר בה, אבל לרב יוסף כיוון שכוחו של מיגו זה מבוסס על שקר שכבר היה – אין זה כוח אמיתי בממון. נמצאנו למדים לפי שני ההסברים האחרונים, שאפשר לפרש את מחלוקת רבה ורב יוסף באופן בלתי תלוי בחקירת האחרונים במהות המיגו.

ג. שיטת הרמב"ן והרשב"א – מחלוקת הראשונים במיגו להוציא^ה

הרמב"ן חולק על תוס', ולדעתו אומרים מיגו להוציא. את ראיית התוס' מריש ב"מ דחה, דהתם הוא מיגו מממון לממון ולכן אינו מועיל, ולא בגלל שהוא להוציא (וכ"כ שם נימו"י). בסברת מחלוקתם י"ל שלרמב"ן מיגו הוא יצירת מוחזקות הלכתית בממון ולכן יכול גם להוציא מחברו, ולתוס' מיגו הוא נאמנות וזה אינו מספיק כדי להוציא אלא רק כדי להחזיק. אפ"ל עוד שהרמב"ן למד ממחלוקת האמוראים אם מיגו מועיל נגד עדים, שהמיגו חזק מאוד עד שיש מי שמחשיבו יותר מעדים – ומכאן הסיק להלכה שהגם שאינו יותר טוב מעדים, מ"מ הרי הוא כמעט כעדים ומוציאים ממון על ידו.

ה. עיקר הסוגיא אינו כאן לכן קיצרתי מאוד. עוד בסוגית מיגו להוציא – ראה שיעור 'מיגו במקום חזקה' בפרק ראשון.

הרמב"ן חידש שאם היה מקיים את השטר היה זוכה בממון לכו"ע, גם אם היה חוזר ומודה שהשטר מזויף. לדעת רבה למרות שבנידון דידן לא קיים את השטר – כיוון שיש לו עדים מזומנים לקיימו יש כוח בשטר ונאמן במיגו. אמנם לדעת רב יוסף לא יוכל לזכות בשטר זה, מכיוון שהודה שהוא מזויף לפני שקיים אותו, ובי"ד אף לא נזקקים לקיימו, והרי הוא כחרס וא"א לבנות עליו מיגו. בעצם הפסיד כח שהיה בידו, וכדברי הרמב"ן "והרי זה שהקדים טענותיו טיפש והפסיד". הרמב"ן העמיד את סוגייתנו בשטר אמנה, אבל נראה מדבריו שהטעם הוא כדי שיוכל לקיימו בנקל ולא כר' יונה (הובא לעיל א) שהסביר שזיוף לא יכול לעשותו מוחזק בממון.¹ גם לפירוש הרמב"ן אין לתלות את מחלוקת האמוראים בחקירת האחרונים במהות המיגו.

ד. פסק ההלכה של רב אידי בר אבין

שתי אפשרויות עקרוניות להסביר את דעת ראב"א – פסק מספק, או פסק ודאי כאחד האמוראים באופן עקרוני, אבל כאמורא השני מטעם אחר במקרה המסוים שלו.

1. פסק מספק

רשב"ם רמב"ן ורשב"א – ראב"א פסק מספק (ספקא דדינא) להשאיר את המצב על מכונו, משום שהמוציא מחברו עליו הראיה. לדבריו, כיוון שהנתבע יושב בקרקע למרות שלא ישב בה שלוש שנים, הוא נחשב מוחזק.¹

הרמב"ם הביא בדין ההלוואה (הל' מלווה ולווה פי"ד ה"ו) את לשונו של רב יוסף "האי שטרא חספא בעלמא הוא", אבל העמיד בשטר מקיים ואעפ"כ אינו מועיל כיוון שמודה בזיופו. בדין הקרקע (הל' טו"נ פט"ו ה"ט) הביא את לשונו של רבה, ומכאן שאף הוא סובר שראב"א מספקא ליה הלכה כמאן.

2. פסק בוודאי

ר"י (תוד"ה "והלכתא"²) וריב"ם (מובא ברא"ש סי' יג) סבורים שראב"א פסק כרבה שהמיגו מועיל להחזיק, אבל בזווי סובר שכיוון שמחוסרים גוביינא אינו נקרא מחזיק, ולכן הלכה כרב יוסף אבל לא מטעמיה.

ו. אמנם הרשב"א שהסכים לסברת הרמב"ן העמיד סוגייתנו במזויף, וכנראה סובר שכיוון שהיה יכול לקיימו בגלל טיב הזיוף – לא נשמוט כח זה מידו לדעת רבה, ונאמר לו לקיים את השטר!

ז. ראה בנושא זה שיעור 'שכוני גואי'.

ח. לפי ההקשר, שלאחר הקושיא שפוסק בודאי – בא הסבר ר"י.

ה. סברת רשב"ם והחולקים עליו

רשב"ם פירש שראב"א פסק כרבה בקרקע רק מחמת הספק, לכן הקרקע נשארת בידי המחזיק, כנ"ל. תוס' (ד"ה "והלכתא") העירו שלדעת רשב"ם יש לחלק בין ספקא דתו"ת שבו הולכים אחר חזקת מר"ק לספקא דדינא בו הולכים לפי המוחזק כעת. יש לחקור מהי חזקה – הכרעת הספק או התנהגות במצב של ספק?^ט

רעק"א (שו"ת ח"א סי' לז ד"ה "ויש לעשות סמוכים" ואילך) כתב שמחלוקת ראשונים היא, האם הולכים אחר חזקה קודמת במקרה של ספקא דדינא. לדעת רשב"ם כיוון שהספק לא התעורר בעניין החזקה, אלא בשאלה מה ההלכה – חזקת מרא-קמא אינה יכולה להכריעו, ולכן משאירים את המצב כפי שהוא, ולא כמו בחזקת איסור והיתר. נמצא שלדעתו חזקה מכריעה את הספק. תוס' והר"ן סוברים לעומתו, שחזקה מועילה גם בספקא דדינא, כיוון שאין תפקידה להכריע את הספק אלא להנחות אותנו כיצד להתנהג במצב שיש ספק, בשונה מחזקת איסור והיתר. אבל המשל"מ בשם מהר"א ששון (הל' שכירות פ"ז ה"ב) הוסיף הגדרה בדעת רשב"ם, וחילק בין ספקא דדינא בו הולכים לפי מר"ק, לספקא דרבוותא משאירים אצל המוחזק, ולפי"ז א"א להסביר שהחזקה לא מכריעה את הדין, שא"כ גם בספקא דדינא לא היתה מכריעה. עכת"ד.

בסברת מהר"א ששון י"ל, שאמנם חזקה אומרת כיצד לנהוג בספק וכדעת תוס' והר"ן הנ"ל, אבל כשיש ספקא דרבוותא, הרי קיימת דעה של פוסק שהיא ודאית לטעמו, השוללת התנהגות זו, לכן א"א לפעול לפי חזקת מרא-קמא ומשאירים את המצב כמו שהוא. משא"כ בספקא דדינא אין דעה ברורה בדין, ועל זה אמרו התוס' והר"ן שחזקה תועיל.^י

קוב"ש (ב"ב אות קלו) סובר שלדעת רשב"ם חזקת מר"ק היא ככל חזקת ממון, והיינו צריכים באמת להחזיר לו את הקרקע. הסיבה שבכל זאת משאירים אותה ביד המוחזק היא

ט. חזקה יכולה להיות מעין בירור והוכחה רק בחזקת התנהגות כגון חזקה א"א פורע ת"ז. ראה שיעור בנושא זה בפרק ראשון.

י. אור-שמח (טו"נ שם) כתב בהסבר הרשב"ם, שבסוגייתנו הספק אינו מוגדר ספקא דדינא ממש, אלא יותר ספק במציאות – האם להאמין למחזיק שהיה לו שטר. לכן היה צריך לתת את הקרקע למר"ק כדין ספק רגיל, אלא שהספק אינו שקול דילמא רבה צודק בסברתו ודילמא רב יוסף, ומעין הסברא הנ"ל בהבחנה בין ספקא דדינא לספקא דרבוותא. עכת"ד. אך דבריו קשים, שכן הוויכוח אינו במציאות, אלא האם להתחשב במיגו כזה או לא – וכמ"ש לעיל בדעת הרמב"ם. לכן צ"ל שכוונתו להסביר מדוע חזקה לא יכולה להכריע בספקא דרבוותא, שהרי יש סברא לכאן ולכאן.

משום שבספקא דדינא הדיינים מסתלקים מהדין, וממילא המצב נשאר כשהיה. על סברא זו חלקו תוס' ואמרו שאין להבדיל בין ספקא דדינא לספק במעשה. לדבריו נצטרך להוסיף מ"ש לעיל בדעת רשב"ם, שהיושב בקרקע נקרא מוחזק גם אם לא ישב ג' שנים.

הש"ש (שמעתתא ד, פכ"ד) הלך בדרך הפוכה מהקוב"ש. לדעתו חזקת מר"ק היא כחזקת של איסור והיתר. חזקת אלה חלשות מ'מוחזק', כיוון שהן דנות על העבר ו'מוחזק' עוסק במצב ההווה. לכן ראב"א הגדיר 'מיגו להחזיק' כלפי מי שיושב בקרקע. לפי"ז תוס' ורשב"ם נחלקו בשאלה כיצד להגדיר מר"ק – מוחזק או חזקה. לדעת תוס' היושב הוא מוחזק, ומר"ק זו חזקה ואין מוציאים ממוחזק ע"י חזקה. אבל רשב"ם לשיטתו בבר-שטיא, שמוציאים ממוחזק ע"י חזקה – לכן לדעתו יש לומר שהקרקע נשארה אצל המוחזק רק מחמת הספק המיוחד כאן שהוא ספקא דדינא.

הקצות (סי' פב סק"ג) הביא את דעת התומים שגם אם למערער אין עדי מרא קמא אבל יש לו מיגו, יוכל להוציא ממי שיושב כעת בקרקע, והוכיח סברא זו מדין עשאה סימן לאחר. עוד ציין שם לדבריו בש"ש הנ"ל שבקרקע לעולם אין מוחזק כיון שאינה תחת-ידו ממש, אלא בחזקת מרא קמא שהיא ככל החזקות.

אמנם במקום אחר (סי' קנ סק"ב) כתב הקצות שאם יושב בקרקע וטוען בעלות עליה נחשב מוחזק, ולכן במעשה דרבה בר שרשום הוא סובר כמחבר, שרק כיוון שטען על ממון אחר אינו מוחזק בו אבל אם היה טוען על קרקע זו, היה נחשב מוחזק.³⁸ לכאורה יש סתירה בדבריו, שהרי לעיל כתב שאין כלל מוחזק בקרקע, ובש"ש וגם כאן הסביר שהיושב בה מקרי מוחזק. יתכן שכוונתו איננה שהוא מוחזק ממש אלא רק לומר שאינו נקרא מוציא. וצ"ע.

ו. ספקו של ראב"א בהוא ערבא

לכאורה טענת אביי נגד ראב"א נכונה, ומה הייתה ההו"א שלו? **לרשב"ם** – פסולו של שטר שנמחל שעבודו אינו אלא מדיני שטרות, אבל מבחינה עניינית השטר מוכיח שיש חוב, בתורת מלווה ע"פ. לכן אפשר לומר שהודאת בע"ד כאן אינה שומטת את הבסיס הענייני שבשטר, וזו היתה דעתו של ראב"א. אבל אביי סובר שכיוון שנפסל נפסל, והוא כחספא בעלמא.

יא. עיין להלן שיעור בסוגיא זו.

לר"י – ראב"א סבר שכיוון שהשטר אינו בנוי מתחילה על שקר – גם המיגו טוב יותר. א"נ כרשב"ם הנ"ל, שהשטר מורה על עצם החוב.

לריב"ם – במקרה זה מיגו דא"ב שתיק תקיף יותר, כיוון שמתחילה היה כשר וכאילו באמת זכה בשטר זה.

לרמב"ן – לכאורה קשה להסביר, שהרי אי"צ לקיימו עתה ואפילו הלווה מודה שהיה שטר טוב – ומה חיסרון יש בו לבסס מיגו? אמנם יש ליישב ע"פ הסמ"ע ורעק"א הנ"ל, שגם הרמב"ן מודה לסברת ר"י שלא נסמוך על שטר שמתחילתו עשוי בשקר (ודוחק).

ריב"ם לפי הבנת ר"י – מיגו להוציא לא אמרינן רק כשאין שטר, אבל כאן המיגו מחזק את השטר.

ז. מחלוקת האחרונים בהסבר פסק ההלכה

שו"ע (סי' פג סע' ד) פסק כראב"א שא"א להוציא ע"י שטרא זייפא גם כשיש לו מיגו, אלא הלווה נשבע היסת ונפטר. הלבוש (ע"ש) נימק פסק זה משום שמיגו להוציא לא אמרינן. הסמ"ע הקשה עליו, שהרי זהו דינא דגמרא ובדין מיגו להוציא חלקו הפוסקים וא"כ איך יסבירו הרמב"ן ודעימיה את הגמרא? לכן קיבל את טעמו של ר"י להלכה שכיוון שהוצרך מתחילה לשקר וכו'. הש"ך (שם סק"ז) הקשה דא"כ מיגו זה לא יועיל אפילו להחזיק, שהרי בנוי על שקר – והרי זו דעת רב יוסף ולא רבה, ובארעא הלא פסקנו כרבה! לכן הסביר הש"ך שלדעת ר"י הסובר שאין אומרים מיגו להוציא צ"ל שלהלכה פסקנו באמת כרבה שמוכן לומר גם מיגו להוציא, וההבחנה בין מיגו להחזיק או להוציא נוספה ע"י ראב"א. אבל הרמב"ן הסביר את סוגייתנו בעניין אחר וכנ"ל (סוף אות ב'), וגם אם אומרים מיגו להוציא, מיגו הבנוי על שטר שאינו מקוים אינו מועיל אלא להחזיק – ולכן בסוגייתנו שלא קיים את השטר, אינו מועיל.

אבל רעק"א (על גיליון השו"ע) תירץ את הסמ"ע, שלדעת ר"י כיוון שטעמו של רב יוסף הוא שלא מקבלים מיגו הבנוי על שקר, ברור שהכרענו כרבה – דאל"כ גם להחזיק קרקע אי-אפשר במיגו כזה. אמנם תוס' כבר הקדימו שאינם מוכנים לקבל כאן פסק מספק, דא"כ היה לנו להחזיר למרא-קמא – ממילא ההלכה כרב יוסף אינה יכולה להיות מטעמו אלא משום מיגו להוציא. אבל הרמב"ן שסובר מיגו להוציא אמרינן לא יכול לקבל הסבר זה, ויסביר כרשב"ם שהסתפקנו להלכה ולכן השארנו את המעות בחזקתן. באמת הש"ך עצמו (סק"ט) ציטט את הרמב"ן שפסקנו מספק, ולכן אפשר גם להסביר שמספק אמרנו שמה

הלכה כרב יוסף, וכהסבר ר"י שמיגו הבנוי על שקר לא מועיל ומשאירים את המעות בחזקתן. אמנם קשה על הסמ"ע ורעק"א למה להכריח את הרמב"ן לסבור כסברת ר"י כשהוא עצמו מסביר בעניין אחר? אבל י"ל שרצו להסביר כך אליבא דריב"ש שגם הוא מאותם החולקים וסוברים מיגו להוציא, ודוחק.